

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДОЗВОЛЕНИХ НЕТАРИФНИХ ЗАХИСНИХ ЗАХОДІВ ВІДНОСНО ДОБРОСОВІСНИХ ІНОЗЕМНИХ ПОСТАЧАЛЬНИКІВ

У статті розглянуто та проаналізовано особливості функціонування правил СОТ щодо застосування нетарифних захисних заходів, а саме дозволених нетарифних захисних заходів відносно добросовісних іноземних постачальників

Постановка проблеми. Правила Світової організації торгівлі (СОТ), що регулюють застосування нетарифних захисних заходів, багатоманітні. Ці правила містяться в первинному тексті Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1947 р., доповненнях до деяких статей вказаної угоди, прийнятих у результаті «Уругвайського раунду» багатобічних торгових переговорів (в сукупності офіційно іменуються ГАТТ 1994 р.) і ряді нових угод, прийнятих під час тих же переговорів. Вказані правила можна розділити на дві групи:

- дозволені нетарифні захисні заходи відносно добросовісних іноземних постачальників;
- дозволені нетарифні захисні заходи проти несумлінних іноземних постачальників. На думку авторів, вивчення дії цих правил в контексті сучасного стану світової торгівлі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розвитку міжнародних відносин та особливостей їх правового регулювання є одною з пріоритетних проблем в контексті поширення впливу СОТ. Даною проблемою займається багато як зарубіжних, так і вітчизняних науковців та практиків, однак залишається багато аспектів, які слід більш детально дослідити.

Постановка завдання. Основною проблематикою даної статті є аналіз особливостей функціонування правил СОТ щодо застосування нетарифних захисних заходів відносно добросовісних іноземних постачальників.

Виклад основного матеріалу дослідження. В представленій статті, авторами розглянуто особливості застосування дозволених нетарифних захисних заходів відносно добросовісних іноземних постачальників.

Власне словосполучення «захисні заходи», згідно їх тлумаченню в документах СОТ, є обмеженнями імпорту надзвичайного характеру. Право на застосування таких заходів передбачено у разі швидкого збільшення ввезення певних товарів, що може мати для держави несприятливі економічні наслідки. При використуванні таких заходів, імпортуюча країна порушує взяті раніше зобов'язання щодо лібералізації зовнішньої торгівлі і тому вона повинна надати потерпілій експортуючій країні адекватну торгово-політичну компенсацію у формі скорочення обмежень імпорту інших товарів.

Можливість використання захисних заходів вперше встановлена ст. XIX ГАТТ. Проте лаконічно сформульовані в ній положення, обмежували право на їх застосування і викликали сумніви в обґрунтованості останніх. В результаті, під час «Уругвайського раунду» було розроблена і прийнята спеціальна Угода щодо захисних заходів. Основну увагу в Угоді звернуто на формулювання універсальних правил і рамок застосування таких заходів: умов "легітимного їх використування", способів і процедур встановлення, продовження терміну дії, відміни тощо.

В Угоді, перш за все, визначаються два обґрунтування для застосування нетарифних захисних заходів:

- якщо товар імпортується в збільшених кількостях (в абсолютному обсязі або по відношенню до його внутрішнього виробництва);

- якщо товар імпортується в умовах, які наносять або загрожують завдати серйозного збитку галузі національного виробництва, що випускає подібні або прямо конкуруючі товари.

Загальним правилом є застосування нетарифних захисних заходів до товару, що імпортується, незалежно від його джерела, тобто на основі режиму найбільшого сприяння (РНС). Проте, при серйозному збитку (але не при загрозі збитку), допускається в деяких випадках відхід від РНС в деяких випадках, які розглянуті нижче.

Під серйозним збитком розуміється істотне загальне погіршення ситуації у галузі вітчизняного виробництва. Під галуззю маємо на увазі сукупність виробників подібних або конкуруючих товарів, переважаюча їх частина, а під загрозою істотного збитку — явну його неминучість. Захисна міра, крім того, може бути застосована «..для полегшення економічного пристосування» (Проте останнє висловлення в Угоді не уточнюється).

Звернення до нетарифних захисних заходів передбачає проведення

розслідування, що підтверджує обґрунтованість їх застосування. При проведенні розслідування необхідно оцінити всі чинники об'єктивного характеру, що піддаються кількісному виразу, які впливають на положення в галузі, у тому числі: темпи і обсяг імпорту; частку збільшеного імпорту на національному ринку; зміну рівня продажів, виробництва, продуктивності, завантаження потужностей, доходів і витрат, зайнятості. Таким чином, на думку авторів, ґрунтовний економічний аналіз, що доводить наявність причинного зв'язку між зростанням імпорту і збитком, є обов'язковим.

Угода передбачає ряд послідовних обов'язків країни, що має намір вдатися до захисної міри. Необхідно спочатку повідомити про це Комітет із захисних заходів СОТ, потім організувати вказане вище розслідування, дати мотивовану інформацію про нього, провести публічні слухання, що дозволяють зацікавленим сторонам висловити свої думки і представити докази. Необхідно також опублікувати результати розслідування і знову повідомити Комітет, у разі підтвердження факту істотного збитку. Разом з тим за особливих обставин, слід встановлювати тимчасові захисні заходи (на термін до 200 днів) до завершення розслідування.

Особливо важливою є ст.5, де зафіксовані деякі деталі застосування захисних заходів, що мають принципове значення. Зокрема, рекомендується вибирати захисні заходи, які найбільш спрямовані на досягнення їх мети (мається на увазі застосовувати перш за все кількісні обмеження імпорту і мита). Якщо застосовуються кількісні обмеження (квоти), то вони не повинні скоротити імпорт нижче його рівня за останні три роки. У разі потреби, розподіли квот на імпорт між країнами-постачальниками по домовленості з ними допускається:

- розподіл квот між основними постачальниками в пропорції, що склалася в поставках за попередній представницький період або коли це здійснено;

- відхід від правила недискримінаційного застосування захисних заходів, але лише під контролем Комітету із захисних заходів СОТ і лише при певних ситуаціях (якщо відсоток імпорту товару з декількох країн зріс непропорційно по відношенню до загального зростання імпорту товару або причини такого відходу виправдані або умови відходу рівні для всіх постачальників).

Новим важливим елементом правил є вимога в ст.8 про те, щоб при застосуванні або продовженні терміну дії захисної міри зберігався в значній мірі еквівалентний рівень поступок і інших зобов'язань у відносинах між

імпортуючою і експортуючою країнами. Для досягнення цього можуть використовуватися будь-які адекватні види торгової компенсації за несприятливу дію захисної міри на експорт і, в крайньому випадку, якщо сторони не домовляться, експортуюча країна може відкликати еквівалентні поступки і зобов'язання щодо лібералізації торгівлі відносно імпортуючої країни (за узгодженням з Радою з торгівлі товарами СОТ), наприклад, підвищити мито. Проте, такі дії не допускаються протягом перших трьох років після введення захисної міри, якщо встановлення її є наслідком збільшення імпорту в абсолютному виразі.

Крім того, Угода вирішила питання про терміни дії захисних заходів і визначила мінімальний рівень імпорту, що не допускає їх встановлення. В ст.7 зафіксований термін — не більше 4 років, але з можливістю його продовження, у разі потреби, відповідно до встановленої процедури — максимум до 8 років, якщо є свідчення про перебудову галузі національного виробництва. При продовженні терміну дії захисної міри, вона повинна поступово пом'якшуватись. Визначено також, що повторне застосування захисної міри відносно одного і того ж товару не може здійснюватися протягом терміну, що дорівнює дії попередньої такої міри, і ні за яких обставин, — раніше двох років незастосування її.

Розглянуті ключові положення Угоди, містять ряд принципів нововведень, багато доповнень і велику кількість уточнюючих деталей, які піддаються контролю, роблять сучасний механізм застосування захисних заходів СОТ більш обґрунтованим і «прозорим». Отже, угода покликана зіграти важливу роль в зміцненні всієї правової системи СОТ (усуває одну з основних причин порушення домовленості про лібералізацію торгівлі).

Створений відповідно до Угоди Комітет із захисних заходів СОТ, почав систематичну перевірку національного законодавства країн-членів СОТ в цій області, практики його застосування і зустрічних претензій країн, що поступають. Загальна кількість таких претензій порівняно невелика, але вона має тенденцію до збільшення [2,5].

Правила СОТ передбачають можливість використання нетарифних захисних заходів і за ряду інших обставин.

По-перше, йдеться про дозвіл країнам, що зазнають труднощі з платіжним балансом або мають вкрай малі валютні резерви, долати ці труднощі або добиватися збільшення валютних резервів за допомогою тимчасового

скорочення імпорту. Такий дозвіл на багатобічній основі вперше був офіційно оформлений ст. XII ГАТТ — "Обмеження в цілях забезпечення рівноваги платіжного балансу". Ця стаття надає країнам членам СОТ право скорочувати імпорт кількісно або за вартістю, з поступовим ослабленням відповідних обмежень і відміною по мірі поліпшення положення, коли умови не виправдовуватимуть їх збереження. На практиці багато країн, особливо тих, що розвиваються, вдаються до використання своїх прав на основі положень цієї статті.

В результаті Уругвайського раунду багатобічних торгових переговорів, на додаток до ст. XII ГАТТ, прийнятий документ «Домовленість відносно положень про платіжний баланс ГАТТ 1994 р.». В новому документі уточнюється, що члени СОТ віддаватимуть перевагу обмежувальним «заходам, заснованим на ціні», оскільки ці заходи роблять «якнайменше руйнівний вплив на торгівлю» (мається на увазі перевага додатковим зборам і імпортним депозитам). Лише при критичному стані платіжного балансу члени СОТ звертатимуться до кількісних обмежень або обмежувального ліцензування імпорту, кожного разу обґрунтовувавши належним чином необхідність їх застосування.

Крім того, в Генеральну угоду з торгівлі послугами (ГАТС), прийняту на тому ж раунді торгових переговорів, включена ст. XII — «Обмеження в цілях захисту платіжного балансу», де єдиний раз згадуються країни з перехідною економікою, і цим країнам надаються деякі додаткові права відносно застосування захисних заходів.

По-друге, в ГАТТ (ст. XX та ст. XXI) і ГАТС-(ст. XIV та ст. XIV bis) передбачається право їх учасників на застосування відповідно, так званих, Загальних виключень і Виключень з міркувань безпеки. Ці групи виключень, що допускаються в певних випадках, фактично також можуть бути прирівняними до права на застосування захисних заходів

Поняття «Загальні виключення» включає порівняно широке коло вилучень. Зокрема, мається на увазі право на встановлення обмежень зовнішньої торгівлі для запобігання виснаженню природних ресурсів (за умови, що обмеження розповсюджуються на внутрішнє виробництво і споживання), для придбання або розподілу товарів, що є в недостатній кількості, для виконання зобов'язань за міжурядовою товарною угодою, відносно експорту і імпорту золота і срібла, експорту вітчизняних матеріалів, необхідних для

забезпечення вітчизняної обробної промисловості, а також для охорони національних скарбів художньої, історичної або археологічної цінності, захисті суспільної моралі, життя і здоров'я людини, тварин і рослин.

Під "Виключеннями з міркувань безпеки» розуміють ряд специфічних вилучень, зокрема, дії відносно охорони істотних інтересів безпеки (ці інтереси не конкретизовані), торгівлі ядерними матеріалами, боєприпасами, зброєю, військовими матеріалами і, крім того, як сказано в ХХІ ст. торгівлі " ...іншими товарами і матеріалами, яка здійснюється прямо або побічно для постачання озброєних сил", "поставок послуг, здійснюваних прямо або побічно з метою постачання військових установ" і дії "в надзвичайних обставинах в міжнародних відносинах".

Ст. XVIII ГАТТ „Урядова допомога економічному розвитку” передбачає можливість встановлення тимчасових протекціоністських обмежень імпорту в цілях сприяння створенню нових галузей господарства відповідно до національних програм такого розвитку (у вказаній статті обумовлені умови і процедури застосування цих протекціоністських заходів).

Нарешті, в ст. XXVLU ГАТТ «Зміна списків» передбачена ситуація, коли в країні-члена Угоди виникає необхідність змінити або вилучити раніше надані вчинки іншим країнам-членам, їй таке право надається. Проте, умовою реалізації цього права є досягнення домовленості із зацікавленими країнами про надання адекватної компенсації в формі поставок інших товарів. Якщо домовленість не досягнута, то зміна або вилучення поставок все ж таки може бути здійснена, але тоді й інша сторона одержує право змінити або вилучити поставки в адекватному обсязі відносно ініціатора такого заходу.

Висновки. На основі проведених авторами досліджень слід зробити висновки про те, що необхідно очікувати, що одиничні поки що випадки використання таких нетарифних захисних заходів в найближчий час можуть стати відносно масовим явищем та обмежити постачання українських товарів в деякі розвинуті країни.

Список літератури

1. Аніловська Г. Інтеграція України у світове господарство. // Фінанси України, 2004. – №1.
2. Иноземцев В.Л. На рубеже эпох. Экономические тенденции и их

неэкономические следствия. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – 776 с.

3. Практика применения мер по ограничению импорта в рамках ВТО в 2005г. Аналитическая записка. М.: Институт комплексных стратегических исследований, 2006.– 5 с.

4. Николаєв Є. Обмеження Світової організації торгівлі. // <http://www.igls.com.ua>